

جامع عباسی

پہاء الدین محمد عاملی (شیخ بہائی)
ترجمہ: وجیہہ ملاحسینی



انتشارات تہذیب و تعلیم

www.ketab.ir

سرشناسه: شیخ یحیی، محمد بن حسین، ۹۵۳-۱۰۳۱ ق.

عنوان و نام پدیدآور: جامع عباسی / بهاء الدین محمد عاملی (شیخ بهایی)؛ تصحیح و نمونه خوانی: وجیهه ملا حسین.

مشخصات نشر: تهران: تک تاج، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۶۶۸ ص.؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.

شابک: ۴-۳۰-۷۴۶۴-۶۰۰-۹۷۸: ۲۵۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: فقہ جعفری -- رسالہ عملیہ

شناسه افزوده: ملا حسینی، وجیهه، ۱۳۵۶ - مصحح

برده بندی کنگره: ۲۱۳۹۳ چ ۹ ش / BP۱۸۲/۷

دہ بندی دیوے: ۲۹۷/۳۴۲۲

شماره کتابخانه ملی: ۳۵۰۶۱۴۸

□ بهاء‌الدین محمد عاملی (شیخ بهایی)

□ ویرایش: وجهه ملا حسینی

□ چاپ اول: ۱۳۹۳

☐ قطع و تعداد صفحات: ۶۶۸ صفحه رقعی

☐ شمارگان: ۶۰۰ نسخه

☐ مېها: ۳۵۰۰۰ تومان

□ شاید: ۹۷۸-۶۰۰-۷۳۶۴-۳۰-۴

□ آنریس: خدایان امام خمینی، بین جیحون و کارون، پلاک ۱۸۷، طبقه دوم



انتشارات تک تا ج

فهرست

۹	مقدمة المؤلف
۱۳	باب اول
۱۳	مطلب اول در بیان طهارتی که احتیاج به تنگنا دارد
۳۵	احکام الأموات
۴۹	مطلب دوم در بیان مسائل طهارتی که احتیاج به تنگنا دارد
۵۷	باب دوم
۵۷	باب دوم از کتاب جامع عباسی
۵۷	مقدمه
۶۰	مطلب اول در بیان نمازهای واجبی
۱۰۷	مطلب دوم در نمازهای سنتی
۱۵۱	باب سیم
۱۵۱	مطلب اول در بیان زکاة واجبی
۱۵۸	مطلب دوم در بیان زکاة سنتی

مطلب سیم در بیان احکام خمس ۱۶۰

باب چهارم ۱۶۳

باب چهارم از کتاب جامع عباسی در بیان احکام روزه واجبی و سنتی ۱۶۳

مطلب اول در بیان محرمات و مبطلات روزه ۱۶۳

مطلب دوم در بیان روزه‌های واجب و سنت و مکروه و حرام ۱۶۶

مطلب سیم در بیان باقی احکام روزه ۱۷۲

مطلب چهارم در اعتکاف ۱۷۶

باب پنجم ۱۷۷

باب پنجم از کتاب جامع عباسی در بیان حج ۱۷۷

مقدمه ۱۷۷

مطلب اول در بیان بعضی از ادبای حج ۱۷۹

مطلب دوم در بیان شرایط و وجوب حج ۱۸۱

مطلب سیم در بیان انواع حج و ذکر کیفیت ۱۸۳

مطلب چهارم در بیان افعال حج تمتع ۱۸۴

مطلب پنجم در بیان افعال حج تمتع ۱۸۵

مطلب ششم در بیان احکام حج قرآن و حج افراد ۲۱۴

مطلب هفتم در بیان احکام حج به نیابت ۲۱۵

دیاچه ۲۱۹

تکمیل جامع عباسی از شیخ نظام ساوجی ۲۱۹

باب ششم از کتاب جامع عباسی ۲۲۳

مطلب اول در بیان وقف کردن و توابع آن ۲۲۳

باب ششم ۲۲۳

۲۲۹	مطلب دوم در بیان قرض دادن
۲۳۲	مطلب سیم در بیان بنده آزاد کردن
۲۴۰	مطلب چهارم در بیان جهاد با کفار کردن
۲۵۵	باب هفتم از کتاب جامع عباسی در زیارت حضرت رسالت پناه محمدی ..

۲۵۵	باب هشتم
	باب هشتم از کتاب جامع عباسی در بیان نذر کردن وعهد نمودن وسوگند خوردن و
۲۸۷	کفاره
۲۸۷	مطلب اول نذر کردن وعهد نمودن

۲۸۷	باب هشتم
۲۹۰	مطلب دوم در بیان سوگند خوردن واقسام وشروط آن
۲۹۳	مطلب سیم در کفاره دادن
۲۹۷	باب نهم از کتاب جامع عباسی
۲۹۷	مطلب اول در بیع کردن

۲۹۷	باب نهم
۳۲۳	مطلب دوم در بیان رهن کردن
۳۲۷	مطلب سیم در شفعه گرفتن
۳۳۰	مطلب چهارم در بیان توابع بیع کردن
۳۳۷	باب دهم از کتاب جامع عباسی
۳۴۱	مطلب اول در اجاره دادن

۳۳۷	باب دهم
۳۴۵	مطلب دوم در بیان عاریت دادن وامانت نزد کسی سپردن
۳۴۸	مطلب سیم در بیان احکام غصب کردن وتوابع آن

مطلب چهارم در توابع اجاره و عاریت و غصب ۳۵۴

باب یازدهم از کتاب جامع عباسی در بیان نکاح کردن ۳۸۳

باب یازدهم ۳۸۳

مطلب اول در بیان نکاح متعه ۳۸۵

مطلب دوم در بیان نکاح کنیز ۳۸۷

مطلب سیم در نکاح [دائمی] ۳۹۰

باب سیزدهم از کتاب جامع عباسی در بیان طلاق دادن زنان ۴۴۹

مطلب اول در طلاق دادن ۴۴۹

باب دوازدهم ۴۴۹

مطلب دوم در بیان خلع و مهرات کردن ۴۶۰

مطلب سیم در بیان ظهار و اطلاق و بازن خود ۴۶۲

مطلب چهارم در لعان ۴۶۶

باب سیزدهم از کتاب جامع عباسی در شکار کردن ۴۷۱

باب سیزدهم ۴۷۱

باب چهاردهم از کتاب جامع عباسی در ذبح کردن حیوانات ۴۷۷

باب چهاردهم ۴۷۷

باب پانزدهم از کتاب جامع عباسی در بیان آداب طعام خوردن و آب نوشیدن ...

۴۸۹

مطلب اول در بیان طعام خوردن و اقسام آن ۴۸۹

باب پانزدهم ۴۸۹

مطلب دوم در بیان منافع طعامها و میوهها ۴۹۶

مطلب سیم در آداب آب نوشیدن ۵۰۰

مطلب چهارم در آداب رخت پوشیدن و عمامه پیچیدن و انگشتی بدست کردن و
 ۵۰۲ کفش و موزه و نعلین در بای کردن
 ۵۰۷ باب شانزدهم از کتاب جامع عباسی در قضا پرسیدن و آداب آن
 ۵۰۷ مطلب اول در اقسام آن و صفات قاضی

۵۰۷ باب شانزدهم
 ۵۲۱ مطلب دوم در بیان تحقیق نمودن دعوی و جواب گفتن و کیفیت حکم حاکم
 ۵۳۱ مطلب در عبادت
 ۵۴۵ باب هفدهم از کتاب جامع عباسی در اقرار کردن و وصیت نمودن
 ۵۴۵ مطلب اول در اقرار نمودن

۵۴۵ باب هفدهم
 ۵۵۳ مطلب دوم در وصیت نمودن
 ۵۵۹ باب هجدهم از کتاب جامع عباسی در وصیت کردن ترکه و میراث
 ۵۵۹ مطلب اول در بیان آن چه سبب میراث شدن می شود

۵۵۹ باب هجدهم
 ۵۶۹ مطلب دوم در بیان آن چه فی الجمله میراث خوار را از بردن مانع می شود ..
 ۵۶۹

۵۷۴ مطلب سیم در بیان تفصیل صاحبان فروض و قرابت
 ۵۷۹ مطلب چهارم در قواعد حسابی که در قسمت ترکه احتیاج بآنها می شود
 ۵۸۱ مطلب پنجم در بیان دانستن نصیب هر وارثی از ترکه بعلم حساب
 ۵۹۳ مطلب ششم در لواحق میراث
 ۵۹۹ باب نوزدهم از کتاب جامع عباسی در بیان حدودی که جهت دزدی و زنا و لواط و
 ۵۹۹ سحر
 ۵۹۹ مطلب اول در بیان اقسام حدود

باب نوزدهم.....	۵۹۹
مطلب دوم در آن چه تعلق بحدود دارد.....	۶۱۲
مطلب سیم در بیان تعزیر کردن.....	۶۱۶
باب بیستم از کتاب جامع عباسی در بیان خونبهای قتل آدمی.....	۶۲۱
مطلب اول در بیان آن چه موجب کشتن است.....	۶۲۱
باب بیستم.....	۶۲۱
مطلب دوم در بیان خونبهای آدمی.....	۶۳۲
مطلب سیم در بیان آن که در چند موضع تمام خونبها گرفتن ساقط است و در چند	
موضع صفت خونبها.....	۶۴۶
مطلب چهارم در بیان آن که از خونبها و قتل عمد و خطا.....	۶۴۸
مطلب پنجم در بیان آن چه سبب ارش می شود.....	۶۵۰

پیشگفتار

نویسنده بنام عباسی
جامع عباسی، شهاب الدین عاملی، معروف به شیخ بهائی، فقیه امامی و دانشمند
ذوقون قرن دهم و یازدهم می باشد.

زندگینامه

در کودکی همراه پدرش شیخ حسین بن عبدالصمد که از شاگردان شهید ثانی بوده
به ایران آمد شیخ بهائی از این رو که به کوفه و همدان متکلف مسافرت کرده و محضر
اساتید متعدد در رشته های مختلف را درک کرده، و به علاوه دارای استعداد
و ذوقی سرشار بوده است، مردی جامع بوده و تالیفات مستوفی دارد هم ادیب بوده
و هم شاعر و هم فیلسوف و هم ریاضی دان و هم فقیه و هم مستر اقطاب و نیز بی بهره
نبوده است اولین کسی است که یک دوره فقه غیر استدلالی به صورت رساله علیه به
زبان فارسی نوشت آن کتاب همان است که به نام جامع عباسی معروف است شرح
بهایی چون فقه رشته اختصاصی و تخصصی اش نبوده، از فقها طراز اول به شمار
نمی رود، ولی شاگردان زیادی تربیت کرده است ملا صدرا ی شیرازی و ملا محمد
تقی مجلسی اول (پدر مجلسی دوم، صاحب کتاب بحار الانوار) فاضل جواد صاحب
آیات الاحکام از شاگردان اویند. منصب شیخ الاسلامی ایران پس از محقق کرکی به

شیخ علی منشارپدرزن شیخ بهایی رسید و پس از او به شیخ بهایی رسید همسر شیخ بهایی که دختر شیخ علی منشارپدر بوده است، زن فاضله و فقیهه بوده است شیخ بهایی در سال ۹۵۳ به دنیا آمده و در سال ۱۰۳۰ یا ۱۰۳۱ درگذشته است شیخ بهایی ضمناً مردی جهانگرد بوده است، به مصر، شام، حجاز، عراق، فلسطین، آذربایجان و هرات مسافرت کرده است.

د ت

بهاالدین محمد بن عزالدین حسین بن عبدالصمد بن شمس الدین محمد بن علی بن حسین بن محمد بن صالح حارثی همدانی عاملی جبعی، معروف به شیخ بهایی، حکیم و فاضل و عالم و ریاضی دان و شاعر و ادیب و مورخ بزرگ، در سال ۹۵۳ هـ ق در بعلبک (تونس) جایی که عامل دربار خاندان علم و دانش که تبار و نسب خود را به حارث همدانی یکی از اعیان اصحاب علی (ع) می‌رسانند، پا به عرصه حیات نهاد پدر عالیقدر او عالم بزرگوار، شیخ حسین بن عبدالصمد حارثی (متوفی ۹۸۴ هـ ق)، یکی از شاگردان میرز قاسم شیرازی، مرجع شیعه، مرحوم شهید ثانی (مستشهد ۹۶۶ هـ ق) است او که خود صاحب مرید بوده و کسی در رفق و اصول و علوم متداول عصر خود داشته است، پس از شهادت شهید ثانی در پام جوانی، در اثر سختگیریها و کار شکنیهایی که در امور شیعه در جبل عامل پیش آمد، به ایران منتقل گردید و در آنجا کودکی نیز همراه پدر بود در عهد حکومت صفویه که حکومتی مبنی بر دفاع از اهل بیت (ع) و دوستی و مودت آل عصمت (ع) شروع شد. بویژه دوستی صفوی پیوست و با خاندان بزرگ منشار که عنوان شیخ الاسلامی حکومت را داشت و وصلت نمود.

شیخ بهایی در اثر ذکاوت و استعداد فطری که داشت، با بهره گیری از پدر و محیط علمی و فضیلتی اصفهان توانست در علوم و دانشهای متداول عصر تبحری به دست آورد، تا آنجا که برخی در توصیف او گفته اند: علامه جهان بشر و مجدد دین در قرن حادی عشر که ریاست مذهب و ملت به او منتهی گردید، در علوم و فنون اسلامی

فنی وجود نداشته باشد که او را در آن بهره‌ای نباشد.

منزلت علمی و قلمی

فقیه ربانی و عارف صمدانی، شیخ بها الدین محمد عاملی، یکی از بزرگان و مفاخر و نوابغ اواخر قرن دهم و اوایل قرن یازدهم هجری می‌باشد که در جامعیت و تنوع علوم دانش کمتر نظیری می‌توان بر او پیدا نمود و یکی از جامع‌ترین افراد روزگار خورشید در وسعت معلومات و تنوع اطلاعات بوده است، از این نظر برجستگی شخصی در آن فتنه و دانشمندان کسب کرده است، و اگر او را نادره‌ای از نواد و نوابغه ای از نوای نامیدیم، راه مبالغه نپیموده ایم و خود با تواضع و فروتنی خاصی، به این حقیقت اکتفا می‌کند، آنجا که می‌گوید: من در سباحه و جدل، بر هر ذوفنونی چیره شدم، ولی هرگز نتوانستم کسی که در یک فن استاد بود، حریف شوم.

شیخ بهایی به واسطه این مختلف اطلاعات و آگاهی دارد و همین آگاهی و وسعت معلومات، نوعی جاذبه به آثار او بخشیده است که از میان انبوه آثار گذشته‌گان، کتابها و تالیفات او را به دست کتاب‌روز و مورد علاقه در آورده است فی المثل در کتاب اربعین که یک کتاب حدیث و فقهی است، از مسائل ریاضی و هیات نیز استفاده کرده است، و مسائل آنها را به صورت روشن و مفهومی در اختیار خواننده قرار داده است.

اساتید

او از محضر بزرگان و دانشمندان متعددی کسب علم نموده است به نقل صاحب تاریخ عالم آرای عباسی، تفسیر و حدیث و ادبیات عرب را از پدر، و کلام و بعضی علوم معقول را از ملا عبدالله مدرس یزدی، صاحب حاشیه ملا عبدالله، و ریاضیات را از ملا علی مذهب و ملا افضل قاضی مدرس و ملا محمد باقر بن زین العابدین یزدی، صاحب کتاب مطالع الانوار، و طب را از حکیم عماد الدین محمود، و به قول صاحب روضات الجنات، صحیح بخاری را نزد محمد بن عبداللطیف مقدسی آموخته است.

شاگردان

برای پی بردن به مقام علمی و میزان دانش شیخ، کافی است بدانیم که متجاوز از چهل تن از دانشمندان و بزرگان قرن یازدهم هجری قمری از وی علم آموخته و بهره برده اند و بعضی از آنان، اشخاص زیر هستند:

- ۱- صدرالدین محمد ابراهیم شیرازی، معروف به ملا صدرا، فیلسوف معروف.
- ۲- ملا محمد محسن بن مرتضی بن محمود، معروف به فیض کاشانی، صاحب شریعتی.
- ۳- ملا علی قزوینی، مشهور به علی نقی کمره ای، شاعر معروف قرن یازدهم.
- ۴- ملا محمد باقر بن محمد مؤمن خراسانی، معروف به محقق شیخ الاسلام.
- ۵- شیخ ابوالفضل جواد، صاحب شرح خلاصه الحساب وزیده فی الاصول.
- ۶- ملا محمد تقی بن مقصود علی مجلسی، صاحب روضه المتقین (م ۱۰۷۰).
- ۷- سید عزالدین حسینی علی عابدی، مشهور به مجتهد مفتی اصفهانی.

تالیفات

او یکی از بر سر کت ترین علمای جهان اسلام از نظر تالیف و تنوع در آن بوده است برخی تعداد تالیفات او را با توجه به رساله ها و تفسیرها و تالیفات، به عدد ۲۰۰ جلد رسانده اند، ولی تازه ترین تحقیق در این مورد تلاش و کوشش دانشمند محترم، جناب آقای دکتر محمد باقر حجتی، از اساتید محترم دانشگاه تهران است که به کنفرانس دمشق (در مورد شیخ بهایی) ارائه داده اند و در این باره، ایشان در شماره پنجم آن را نشر داده است ایشان بر حسب تتبع و تفحص کتابخانه های اسلامی که داشته است، تعداد آنها را ۱۲۳ جلد اعلام می کند و بر حسب دسته بندی که دارد، می نویسد:

فقه

۱. اثنی عشریات خمس - نماز - زکوة - روزه - حج.

۲. - پاسخ سؤال شاه عباس.
۳. - پاسخ سؤالات شیخ صالح جابری.
۴. - اجوبه مسائل جزائریه.
۵. - احکام سجود و تلاوت.
۶. - جامع عباسی.
۷. - جواب مسائل شیخ جار.
۸. - حاشیه بر ارشاد الادهان علامه حلی.
۹. - حاشیه بر قواعد علامه.
۱۰. - حاشیه بر قواعد شهید اول.
۱۱. - حاشیه بر احکام الشریعه علامه حلی.
۱۲. - الحبل المتين.
۱۳. - الحریریہ.
۱۴. - الذیجیہ.
۱۵. - شرح فرائض نصیریہ خواجہ نصیر الدین طوسی.
۱۶. - فرائض بهائیہ (بخش ارث).
۱۷. - قصر نماز در چهار مکان.
۱۸. - مسح بر قدمین.
۱۹. - مشرق الشمسین و اکسیر السعادتین.
۲۰. - رساله فی مباحث الکمر.
۲۱. - رساله فی القصر والتخیر فی السفر.
۲۲. - شرح رساله فی الصوم.
۲۳. - شرح من لایحضره الفقیه.
۲۴. - رساله فی فقه الصلوہ.
۲۵. - رساله فی معرفہ القبلة.
۲۶. - رساله فی فقه السجود.

علوم قرآنی

۱. - حاشیه انوار التنزیل قاضی بیضاوی.
۲. - حل الحروف القرآنیہ.
۳. - حاشیه کشاف زمخشری.
۴. - اسالہ خواجہ.
۵. - تفسیر عین الحیوہ.
۶. - العروہ الوثقی.
۷. - تفسیر بیہ شریفہ (فاغسلوا وجوهکم وایدیکم الی الکعبین) [۱] کہ دراربعین
۸. - تفسیر صیبا آیدہ است.
۹. - اکسیر معادن (آیات الاحکام).

← حدیث

۱. - حاشیہ کتاب من لایحضرہ الفجر.
۲. - اربعین (کہ ترجمہ آن توسط رندہ انجام پذیرفته است).

← ادعیہ و مناجات

۱. - حاشیہ بر صحیفہ سجادیه.
۲. - الحدیقہ الہلالیہ.
۳. - الحدیقہ الاخلاقیہ.
۴. - شرع دعای صباح.
۵. - مصباح العابدین.
۶. - مفتاح الفلاح فی عمل الیوم واللیلہ.

← اصول اعتقادات

۱. - اثبات وجود القائم.

۲. - اجوبہ سید زین الدین.

۳. - الاعتقادیہ.

۴. - مقارنہ بین امامیہ وزیدیہ.

۵. - وجوب شکر المنعم.

صور فقہ

۱. - زبدۃ الاصول.

۲. - حاشیہ عضدی.

۳. - حاشیہ زبدۃ الاصول.

۴. - تلخیص حاشیہ نطائی.

۵. - الوجیزہ.

← رجال واجازات

۱. - اجازہ او بہ میرداماد.

۲. - اجازہ او بہ مجد الدین.

۳. - حاشیہ خلاصہ الاقوال علامہ حلیم.

۴. - حاشیہ رجال نجاشی.

۵. - حاشیہ معالم العلماء ابن شہر آشوب مازندران.

۶. - طبقات الرجال.

۷. - الفوائد الرجالیہ.

۸. - الاجازات.

← ادبیات و علوم عربی

۱. - اسرار البلاغہ.

۲. - تخمیس غزل خیالی بخارایی.

۳. - تہذیب البیان.

۴. - تعزیت نامہ.
۵. - حاشیہ برمطول تفتازانی.
۶. - دیوان اشعارفارسی و عربی.
۷. - ریاض الارواح.
۸. - شیر و شکر.
۹. - طوطی نامہ (شامل ۲۵۰۰ بیت).
۱۰. - فوائد صمدیہ.
۱۱. - قطب درمدح پیامبر خدا (ص).
۱۲. - کبیرہ.
۱۳. - کدیل (۵ جلد).
۱۴. - لغز القویۃ الصمدیہ.
۱۵. - لغز القانون.
۱۶. - لغز کافیه.
۱۷. - لغز کشف.
۱۸. - محاسن شعر سیف الدولہ.
۱۹. - المخلاہ.
۲۰. - مکتوب او بہ سید میرزا ابراہیم ہمدانی.
۲۱. - سوانح سفر الحجاز، معروف بہ مثنوی نان و حلہ.
۲۲. - نان و پنیر.
۲۳. - وسیلہ الفوز والامان فی مدح صاحب الزمان (عج).
۲۴. - پند اہل دانش بہ زبان گرہ و موش.

← وقایع الایام

- توضیح المقاصد فی ما اتفق فی ایام السنہ.

← ریاضیات

۱. - اسطرلاب.
۲. - انوار الكواكب.
۳. - بحر الحساب.
۴. - التحفه (اوزان شرعی).
۵. - تنبيه حاشی.
۶. - تحقیق جهت قبله.
۷. - تزیین المذبح.
۸. - حاشیه شرح الافاق.
۹. - حاشیه شرح المیزان لیسویه نصیرالدین طوسی درهیات.
۱۰. - حاشیه شرح قاضی زاده لاهیجی.
۱۱. - الحساب.
۱۲. - حل اشکال عطار دو قمر.
۱۳. - خلاصه الحساب والهندسه.
۱۴. - شرح صحیفه.
۱۵. - صحیفه در اسطرلاب.
۱۶. - استعلام.
۱۷. - تقویم شمس یا اسطرلاب.
۱۸. - القبلة، ماهیت و علامات آن.
۱۹. - معرفه التقویم.
۲۰. - جبر و مقابله.

← حکمت و فلسفه

۱. - انکار جوهر الفرد.
۲. - الوجود الذهنی.
۳. - وحدت وجود.

← علوم غریبه

۱. - احکام النظر الی کف الشاه.
۲. - رساله جفر.
۳. - ج...
۴. - ...

وچندین بلد کتاب دیگر که موضوعات آنها مشخص نشده است، مانند: شرح حق المبین، الصراط المستقیم، القدسیه و...

وفات

در مورد تاریخ وفات شیخ‌هایی اقوال گوناگون وجود دارد به طور کلی آنچه از این اقوال برمی آید، وفات شیخ در دوازدهم ماه شوال سال ۱۰۳۰ یا ۱۰۳۱ هجری قمری اتفاق افتاده است و چون صاحب تاریخ عالم‌آرای عباسی که نظرش معتبرتر از دیگران است، و همچنین کتاب تنبیهات که تالیف خود را چنانچه ما در آزان واقعه نوشته است، سال ۱۰۳۰ را ذکر کرده اند، از این رو گفته کسانی که وفات شیخ را در این سال نوشته اند، صحیح تر به نظر می رسد.

در این صورت وفات شیخ در دوازدهم ماه شوال سال ۱۰۳۰ هـ ق در شهر اصفهان روی داده است.

علت تدوین جامع عباسی

به نوشته مؤلف در ابتدای کتاب شاه عباس اول (حکومت: ۹۹۶-۱۰۳۸) که به نشر مطالب دینی توجه و اهتمام داشت، از او خواست تا کتابی تألیف کند شامل آن بخش از مسائل، احکام و آداب شرعی که اغلب مورد نیاز مردم است. شیخ بهائی نیز تدوین کتابی را طراحی کرد که جامع تمام مسائل فقهی مورد نیاز عموم مردم باشد و چون این اقدام را به درخواست شاه عباس انجام داد و کتاب را به او اهدا کرد، آن را جامع عباسی نامید.

ابواب جامع عباسی

مؤلف در شرح این کتاب، طالب جامع عباسی را در بیست باب گنجانده. ولی به گفته شاگرد او، نظام الدین محمد ساجدی (متوفی ۱۰۳۸)، پس از تألیف پنج باب نخست آن، در ۱۰۳۱ درگذشت. بنا بر قول مشهور دیگر که این کتاب در سال درگذشت شیخ بهائی ۱۰۳۰ است، باید تاریخ اتمام باب پنجم جامع عباسی را بیستین سال دانست. بنابراین، هر چند زمان آغاز تألیف جامع عباسی به درستی معلوم نیست، می توان گفت که شیخ بهائی در سالهای آخر عمر آن را تألیف کرد و شاید آخرین تألیف او بوده است. پنج باب یاد شده که بخش اعظم ابواب عبادات را دربر می گیرد، به ترتیب عبارتند از: طهارت، نماز، زکوة و خمس، روزه، و حج.

جامع عباسی پس از درگذشت شیخ بهائی

پس از درگذشت شیخ بهائی، نظام الدین ساوجی به فرمان شاه عباس تألیف جامع عباسی را ادامه داد و یازده باب باقیمانده را مطابق طرح استادش به پایان رساند سال اتمام آن ۱۰۳۲ ذکر شده است. برخی منابع، از محمد بن علی عاملی (متوفی ۱۰۵۷، شاگرد شیخ بهائی) و زین العابدین حسینی (شاگرد و خواهرزاده شیخ بهائی) نیز به

عنوان نگارندگان متممهای دیگری برای جامع عباسی نام برده اند. [اما تنها متمم مهم و مشهور، که به همراه پنج باب نخست به عنوان کتاب جامع عباسی شناخته می شود، متمم نظام الدین ساوجی است.

محو و ترتیب بابهای جامع عباسی

با بررسی فهرست ابواب جامع عباسی می توان دریافت که موضوع نوزده باب آن کلاً فقهی است و شامل مسائلی است که معمولاً در کتابها و رساله های فقهی مطرح می شود. بیست و یک باب هفتم که درباره زیارت چهارده معصوم علیهم السلام و ایام ولادت و وفات آنان است و فقهی نیست. هر چند جامع عباسی، مانند دیگر منابع جامع فقهی، از بابهای آغازویه باب دیات ختم می شود، اما ترتیب ابواب آن و نیز سهم و اهمیت که به هر باب داده شده است با دیگر آثار فقهی هماهنگ نیست زیرا از سویی، در برخی ابواب جامع عباسی بحث مستقل فقهی یکجا آمده، از جمله باب ششم که به موضوعاتی چون قرض الحسنه، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر پرداخته است و نیز باب هفتم که مباحث متنوعی چون اجاره، عاریه، امانت، غصب، ضمانت، مزارعه، مساقات، مضاربه، وکالت، جعاله و لقطه را دربر دارد، و از سوی دیگر، موضوع برخی ابواب آن از منابع فقهی دیگر، بسیار ریزتر و جزئی تر است. در این باره می توان به باب سیزدهم که در آن چهاردهم استناد کرد که به ترتیب درباره شکار حیوانات و ذبح آنهاست، در حالی که سایر منابع فقهی معمولاً این دو موضوع، یکجا آورده می شود به علاوه، شیوه کلی باب بندی جامع عباسی نیز اقتضا داشته که مباحث و موضوعات نزدیک به هم در یک باب بیاید مانند سوم، مباحث زکات و خمس. شاید بتوان گفت که اختصاص دادن بابی مستقل به شکار حیوانات در قبال مبحث ذبح حیوانات، از آن رو بوده که جامع عباسی به فرمان شاه عباس تألیف شده و شکار حیوانات، عادت و سرگرمی رایج پادشاهان و امیران و وزیران بوده و جایگاه ویژه ای نزد آنان داشته است.

مقدمه المؤلف

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على اشرف الاولين والآخرين محمد سيّد المرسلين وعلى علي بن ابي طالب امير المؤمنين وافضل الوصيين وأولادهما الطاهرين صلوات الله وسلامه عليهم اجمعين.

اما بعد چون توجه خاطر ملكوت ناظر اشرف اقسام كتاب آستان علي بن ابي طالب شاه عباس الحسيني الموسوي الصفوي بهادر حق كه سالها فشا از بينات خلد الله ملكه هویدا و ظاهر است به انتشار مسائل ديني و استنباطها بعبادت يقيني مصروف و معطوفست و اراده خاطر اقدس آنست كه جميع خلايق و بنيان و غلامان حضرت امير المؤمنين عليه السلام عارف به مسائل دين مبين و واقف بر احكام فضائل ائمه معصومين صلوات الله عليهم اجمعين باشند لهذا امر اشرف اقدس بر صدور رسالتي كه اين بنده دعا گوي بهاء الدين محمد عاملي كتابي ترتيب نمايد كه مشتتم باشد بر مسائل ضروري دين مثلا وضو و غسل و تيمم و نماز و زكاة و حج و جهاد و زيارت حضرت رسالت پناه و حضرت امير المؤمنين و باقي حضرت ائمه معصومين و آيات مولود و وفات ايشان و مسائلي كه اغلب اوقات بآن واقع مي شود احتياج مثل مسائل وقف و

تصدّق و بیع و نکاح و طلاق و نذر و کفّاره دادن و بنده آزاد کردن و مقدار خونیهای قتل آدمی و مقدار خونیهایی قطع اعضای او و زخمهای که شخصی بر شخصی زند و آدابی که از حضرات ائمه معصومین صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین نقل شده در باب طعام خوردن و آب نوشیدن و رخت پوشیدن و شکار کردن و امثال آن امتثال الامر الاشرف الازفع این کتاب سمت تحریر یافت و مسائل آن را به عبارات واضح نزدیک به فهم مؤدی ساخت تا جمیع خلائق از خواصّ و عوام از مطالعه آن نفع یابند و بهره مند گردند و ثواب آن به روزگار فرخنده و آثار نواب اقدس همایون خلد الله ملکه عاید گردد و این کتاب را به جامع عباسی موسوم ساخت والله ولی التوفیق و علیه التکلان و ابواب آن بدین تفصیل است:

- باب اول از طهارت.
- یعنی وضو و غسل و تیمم و توابع آن.
- باب دوم در نمازهای واجب و مستحب.
- باب سیم در زکاة و خمس و جزی و سنت.
- باب چهارم در روزه واجب و سنی.
- باب پنجم در حجّ گذاردن.
- باب ششم در وقف کردن و تصدّق نمودن و بنده آزاد کردن و باکافران جهاد کردن.
- باب هفتم در زیارت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه و آله حضرت امیر المؤمنین و باقی حضرات ائمه معصومین و ایام مولود و وفات ایشان.
- باب هشتم در نذر کردن و عهد نمودن و سوگند خوردن و کفّاره دادن.
- باب نهم در بیع کردن و رهن نمودن و شفعه گرفتن و توابع آن.
- باب دهم در اجاره دادن و عاریت نمودن و احکام غصب کردن و توابع آن.
- باب یازدهم در نکاح کردن بدوام و متعه و تحلیل و ملک و امثال آن.
- باب دوازدهم در طلاق دادن و خلع و عده داشتن زنان.
- باب سیزدهم در شکار کردن و شروط آن.

- باب چهاردهم در ذبح حیوانات و حلال و حرام آن.
- باب پانزدهم در آداب طعام خوردن و آب نوشیدن و رخت پوشیدن.
- باب شانزدهم در قضا پرسیدن و شروط آن.
- باب هفدهم در اقرار کردن و وصیت نمودن و شروط آن.
- باب هجدهم در قسمت کردن ترکه میت.
- باب نوزدهم در حدودی که در شرع مقرر است به جهت دزدی و زنا و لواطه و سحر و غیر آن.
- باب بیستم در خونبهای قتل آدمی و خونبهای قطع اعضای آدمی و خونبهای زخمی که بر او می‌شود و خونبهای سگ شکاری و سگ گله و سگی که محافظت باغ یا زراعت کند.